

ნუშის კულტურა ქართულ უძველეს ისტორიოგრაფიულ წყაროებში მოხსენიებულია ჯერ კიდევ ჩვენს წელთაღრიცხვამდე სამი ათასი წლის წინ, მნიშვნელოვანია ამ კულტურის ნაყოფების მაღალი სასაქონლო, სამეურნეო, კომერციული და კვებითი ღირებულებები, რაც კიდევ უფრო აქტუალურს ხდის ამ კულტურის გაშენების მიზანშეწონილობას

საქართველოში ნუშის გამრავლება, ძირითადად, თესლით ხდებოდა, რომლის დროსაც, ჯვარედინი დამტვერვისა და გარემო პირობების გავლენით, თავს იჩენდა რომელიმე ახალი ნიშან-თვისება და იქმნებოდა ახალი ჯიშური ფორმები.

სანერგეებში ნუშს, ძირითადად, ამრავლებენ მცნობით, რისთვისაც იყენებენ თესლიდან აღზრდილ საძირეს. ნიადაგის სხვადასხვა პირობის მიხედვით, საძირედ იყენებენ კურკოვნებს – ატამს, გარგარს, ქლიავს, ტყემალს და თვით ნუშის სხვადასხვა სახეობას, მაგრამ ყველაზე ხშირად მაინც იყენებენ ატამს, რომელიც კარგად იტანს ტენის ნაკლებობასაც და ხანმოკლე სიჭარბესაც, ნამყენს ზრდის ნაგალას, მაგრამ სიცოცხლის მოკლე ხანგრძლივობა ახასიათებს.

საძირის აღსაზრდელად უმჯობესია თესლი დამზადდეს საკუთარფესვიანი ხეებიდან, მთისწინა ან მთიან პირობებში, სრული სიმწიფის დროს, საშუალო ზომისა და სავსეგულიანი. დაუშვებელია ორგულიანი თესლის გამოყენება. მშრალსა და გრილ პირობებში შენახული ნუშის თესლი აღმოცენების უნარს ინარჩუნებს 2 წლის განმავლობაში.

ჩვეულებრივი ტექნოლოგიით სტრატეფიცირებული ნუშის თესლი 5 გრადუსი ტემპერატურის პირობებში გალივებას ასწრებს (40-45) დღის განმავლობაში. სანერგე მეურნეობებში ნუშის თესლი უნდა დაითესოს შემოდგომაზე, უშუალოდ, წინასწარ დამუშავებულ გრუნტში. თესლი აღმოცენებას გაზაფხულზე იწყებს, მარტის თვეში. დაზიანების საშიშროებაა გაზაფხულის ყინვიანი ქარები. ამის თავიდან ასაცილებლად ახალგაზრდა აღმონაცენს უნდა შემოეყაროს ფხვიერი მიწა, ეს საჭიროა იმისათვის, რომ აგვისტოში, მცნობისათვის, თესლნერგი ძალიან არ გადაიზარდოს და არ გაძნელდეს მცნობის ჩატარება.

თესვა უნდა ჩატარდეს კვების არით (80X15) სმ-ზე, შეიძლება საჭირო გახდეს აღმონაცენის გამოხშირვაც. პატარა სანერგეებში შეიძლება დაითესოს კვების არით (30X15) სმ-ზე.

ნუშის მცნობა აგვისტოში უნდა ჩატარდეს, ხეხილოვნებისათვის მცნობისათვის დადგენილი ვადების ბოლო კვირაში, ვინაიდან უფრო ადრე მცნობის შედეგად კვირტი იღვიძებს, იწყებს ზრდას და ზამთარში ილუპება. ზოგიერთი დაბლობი ზონისათვის საუკეთესო პერიოდად მიჩნეულია (5-15) სექტემბერი. ნამყენის გაცდენის შემთხვევაში შეიძლება შემოდგომაზე (15-25 სექტემბერი) გადამცნობა, ან მეორე წლის ადრე გაზაფხულზე საძირის გადაჭრა თითქმის მიწის პირას, რაც მოგვცემს ახალ აღმონაცენს და შემოდგომაზე მასზე შესაძლებელი იქნება ახლიდან მცნობა.

მცნობიდან პირველსავე წელს ხდება ნუშის ხის ვარჯის ჩამოყალიბება და შემოდგომაზე ნერგი უკვე მზად არის მუდმივ ადგილზე გადასარგავად. ნუშის ბადის გასაშენებლად სავალდებულო არ არის სწორი ადგილი, უმჯობესია დაქანებები, უფრო ჩრდილო ექსპოზიციის ფერდობები, რათა შედარებით გვიან დაიწყოს ყვავილობა.

სასურველია კარბონატული ხირხატისანი ნიადაგები, უფრო უკეთესია მსუბუქი და კარგად დრენირებული ნიადაგები. მიუხედავად იმისა, რომ ნუში გვალვამძლე მცენარეა, კარგი მოსავლის მისაღებად ზოგჯერ საჭიროა მისი მორწყვა, რისთვისაც, შესაძლებლობის მიხედვით, სარწყავი ფართობები უნდა შეირჩეს განსაკუთრებით ისეთ ადგილებში, სადაც ნალექი მცირე რაოდენობით მოდის

ნუში ირგვება კვების არით 8X8 მეტრზე ან 8X6 ან 7X5 მეტრზე.

გაშენების დროს მხედველობიდან არ უნდა გამოგვრჩეს ნუშის დამამტვერიანებელი ჯიშების შერჩევა და მათი დარგვა ყოველი 4 მწკრივის შემდეგ 1 მწკრივად, ან უნდა გავაშენოთ ნუში თვითგამანაყოფიერებელი (თვითდამტვერავი) ჯიშებით.

ნუშის კულტურის აგროტექნიკის სპეციფიკური ღონისძიებაა ნუშის მოსავლის აღების შემდეგ მისი მორწყვა, რაც გამოიწვევს ვეგეტაციის გახანგრძლივებას, ამით კი – საყვავილე კვირტების გვიან მომწიფებას, მათი ყინვაგამძლეობის გადიდებას და, შესაძლოა გვიან ყვავილობას გაზაფხულზე, რაც მის ყვავილებს დაიცავს გაზაფხულის წაყინვებისაგან.

ნუში გვალვამდამდე მცენარეა, იგი ძლიერ ფესვთა სისტემას ინვითარებს, რომელიც ნიადაგის ღრმა ფენებში ვრცელდება და საუკეთესო საშუალებაა ფერდობების წყლისმიერი და ქარისმიერი ეროზიისაგან დასაცავად.

თავისი გვალვამძლეობის გამო ნუში შესაძლოა ისეთ ადგილებში გაშენდეს, სადაც სხვა კულტურების გაშენება შეუძლებელია. ამავე დროს იგი მასივების სახით შეიძლება გაშენდეს ნაკლებად ნაყოფიერ, ეროზირებულ ადგილებში როგორც დამცავი საშუალება. ასევე მიზანშეწონილია ნუშის გაშენება ქარსაცავ ზოლებში, გზის პირებზე და სახნავად უვარგის ღრმულებში პატარა-პატარა კორომების შექმნის სახით.

ნუშის თავისებურებას წარმოადგენს მისი ძალზე ადრეული ყვავილობა, რაც დაკავშირებულია მისი მოკლე ბუნებრივი დასვენების პერიოდთან. რეგენერაცია და ყვავილობა ხშირ შემთხვევაში დაბალი ტემპერატურის პირობებში მიმდინარეობს, ყვავილობის პერიოდშიც გახანგრძლივებულია და 2 კვირამდე გრძელდება. ამიტომ ნუში ითვლება შედარებით ყინვაგამძლე მცენარედ, რადგან მას შეუძლია გადაიტანოს ტემპერატურის ხანმოკლე დაცემა მინუს 25°C გრადუსამდე.

ნუშის ჯიშების უმეტესობა თვითსტერილურია და ჯვარედინ დამტვერიანებას მოითხოვენ. ამიტომ ნუშის პლანტაციის გაშენებისას საჭიროა მეხუთედი ნერგებისა დაირგოს სხვა ჯიშის, როგორც ეს თხილის შემთხვევაში ხდება. სავეგეტაციო პერიოდი 200 დღემდე გრძელდება.

ნუშის თესლნერგები მსხმოიარობაში შედის დარგვიდან (4-5) წელიწადში, ხოლო ნამყენი ნერგები მე-3 წლიდან. 15 წლიანი ნუშის ხე, ნორმალური განვითარების შემთხვევაში შედის სრულმსხმოიარობაში, მაგრამ ეს პერიოდი დიდხანს არ გრძელდება. (30-40) წლის შემდეგ ხეები იწყებენ მოსავლიანობის კლებას და შემდგომი 60 წელი დაბალ მოსავალს იძლევიან. საქართველოში, კახეთშია საუკუნოვანი ნუშის ხეები.

მშრალ სუბტროპიკულ ხეხილოვან კულტურათა შორის ნუშს მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს. ნუში შედის კაკლოვან ნაყოფიანთა ჯგუფში, რომელიც 40-მდე

სახეობას აერთიანებს. გავრცელებულია ზომიერ და სუბტროპიკულ ზონაში.

ნუშის ნაყოფები მოიხმარება როგორც ნედლი, ისე მოხალული, დაშაქრული და დამარილებული სახით.

ნაყოფის ფიზიკო-ქიმიური მახასიათებლებია:

გულის გამოსავლიანობა- (38-42) % არა ნაკლებ-30%.

ნაყოფის ფორმა -მოგრძო, ოვალური, ორივე გვერდი შებრტყელებული.

1 ჰა-ზე მოსავლიანობა - 3.2- 4.5 ტონა

მოსავლის აღების პერიოდი - ნაყოფის სიმწიფის მაჩვენებლებია, როცა მომწიფებული ნაყოფების ლენჯო ყვითლდება და იხსნება და გახნილი გარსი ნაჭუქს იოლად შორდება. ეს ყველაზე კარგი პერიოდია მოსავლის ასაღებად. ეს პროცესი კი ხდება - აგვისტო-სექტემბერში და მაშინ იწყება ნუშის მოსავლის აღბაც .

შრობა- მოსავლის აღების შემდეგ ნუში უნდა გაშრეს მზეზე ან სპეციალური საშრობების გამოყენებით. შრობის პროცესის სწორად წარმართვას დიდი მნიშვნელობა აქვს.რადგან ამ დროს ყალიბდება ნედლეულის საბოლოო კონდიციები.

შრობის ტემპერატურა - (23 -30) °C და არა უმეტეს 43°C .

სინესტე გაუტეხავი ნუშის - არაუმეტეს 11,0 %

სინესტე ნუშის გულის -6,5% (არაუმეტეს 7%)

შენახვა- გაუტეხავი ნუში უნდა შეინახოს ჯვალოს (ჯუთის) ტომრებში (25-50)კგ, მუყაოს ყუთებში ან დიდი ტევადობის (1-1,5)ტონა ე.წ. „ბიგბეგებ“-ში. ნუშის გულის

შენახვა რეკომენდებულია ვაკუუმშიფუთვით და მუყაოს ყუთებით.ნედლეული

უნდა დასაწყობდეს ტარაში („პალეტებზე,“), წესების დაცვით და გაკონტროლდეს.

შენახვის რეჟიმის პარამეტრები: ტენიანობა -(50-65)%.

რაც შეეხება ტემპერატურის ნიშნულს, სხვადასხვა ტემპერატურის პირობებში

შენახვის ხანგრძლივობა განსხვავებულია:

შენახვის ტემპერატურა-°C	(18-0)°C	0°C	10°C	20°C	(-15-0)
ჰაერის ფარდ.ტენიანობა- %	(50-65)	(50-65)	(50-65)%	(50-65)	(არა უმეტეს 70%)

გაუტეხავი ნუში	12თვე	20 თვე	16 თვე	8 თვე	5 წელი
ნუშის გული	12თვე	10თვე	8 თვე	თვე 4	